

**JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDA EKOLOGIK-HUQUQIY
BILIMLARNI OSHIRISH ISHLARINI SAMARALI YO'LGA QO'YISH**

To'ranazarov Tal'at Abdumurod o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi IIV huzuridagi Jazoni ijro etish departamenti 4 -mintaqaviy hudud
9-son Tergov hibsxonasi boshlig'ining yordamchisi smena boshlig'i mayor*

Annotatsiya: *Ushbu tezisda jazoni ijro etish muassasalarida ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish masalalari tahlil qilinadi. Xususan, mahkumlarning ekologik ongini shakllantirish, ularni atrof-muhitni muhofaza qilishga oid qonun hujjatlaridan xabardor qilish va huquqiy madaniyatini yuksaltirish zaruriyati asoslab beriladi. Shuningdek, mazkur faoliyatni samarali tashkil etish yo'llari, innovatsion targ'ibot shakllari va huquqiy-ma'rifiy dasturlar ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Jazoni ijro etish muassasalari, ekologik-huquqiy bilimlar, targ'ibot, huquqiy ong, ma'naviy tarbiya, samaradorlik.*

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida ekologik muammolar insoniyat oldida dolzarb masala sifatida namoyon bo'lmoqda. Atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslarning kamayishi va ekologik xavf-xatarlarning kuchayishi davlatdan qat'iy chora-tadbirlarni talab qiladi. Shu bilan birga, aholining barcha qatlamlari qatori jazoni ijro etish muassasalarida saqlanayotgan shaxslar orasida ham ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish zaruriyati mavjud. Bu jarayon nafaqat ularning huquqiy madaniyatini rivojlantiradi, balki ozodlikdan chiqqach jamiyatda ekologik mas'uliyatli fuqarolar sifatida qayta moslashishiga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ekologik vaziyatning salbiy tarafga o'zgarishi kuzatilmoqda, bu esa qisman ekologik huquqbuzarliklar sonining oshishi bilan bog'liq. Havo va suvning ifloslanishi, daraxt va butalarni noqonuniy kesish, ov va baliq ovlash qoidalarini buzish kabi holatlar ekologiya sohasidagi ko'plab huquqbuzarliklarning bir qismidir. Shu sababli, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi va boshqa qonun hujjatlariga o'zgartishlar kiritilib, "Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasini o'zgartirish hamda vakolatli davlat organi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni qabul qilindi.

Asosiy qism

Ekologik-huquqiy bilimlar shaxsning huquqiy ongini shakllantirish bilan birga, uning atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatini oshiradi. Jazoni ijro etish muassasalarida bunday bilimlarni berish:

- ✓ mahkumlarni ekologik qonunchilikdan xabardor qilish,
- ✓ ularda ekologik madaniyatni shakllantirish,

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

✓ jamiyatga qaytganidan so'ng ekologik qoidalarga rioya etishga undash vazifalarini bajaradi.

Ekologik-huquqiy targ'ibotning hozirgi holati

Amaldagi qonunchilikda ekologik xavfsizlikni ta'minlashga oid normalar mavjud bo'lsa-da, ularning jazoni ijro etish muassasalarida keng targ'ib etilishi yetarli emas. Tashkiliy omillarning sustligi, ma'naviy-ma'rifiy ishlarning bir xil shaklda olib borilishi samaradorlikni pasaytiradi.

Shunday qilib, "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonunga muvofiq huquqbuzarlikning quyidagi turlari uchun intizomiy, ma'muriy, jinoiy va boshqa javobgarlik nazarda tutilgan:

- korxonalar, inshootlar, transport vositalari va boshqa obyektlarni rejalashtirish, qurish, rekonstruksiya qilish, ulardan foydalanish yoki tugatish, ekologik xavfli mahsulotlarni eksport qilish, olib kirishda tabiatni muhofaza qilish bo'yicha standartlar, normalar, qoidalar va boshqa normativ-texnik talablarni buzish, shu jumladan hududning belgilangan ekologik imkoniyatlarini, ekologik normalarni, qoidalarni buzish;

- tabiiy resurslardan o'zboshimchalik bilan foydalanish, davlat ekologik ekspertizasi talablariga rioya qilmaslik;

- tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun belgilangan to'lovni, shuningdek atrof-muhitni ifloslantirganlik va unga boshqa turdagi zararli ta'sir ko'rsatganlik uchun kompensatsiya to'lovlarini to'lashdan bosh tortish;

- atrof-muhitni muhofaza qilish ob'ektlarini qurish va boshqa tabiatni muhofaza qilish tadbirlari rejalarini bajarmaslik;

- tabiiy muhitni tiklash, unga zararli ta'sir oqibatlarini bartaraf etish va tabiiy resurslarni takror ishlab chiqarish bo'yicha choralar ko'rmaslik;

- tabiatni muhofaza qilish sohasida davlat nazorati va nazoratini amalga oshiruvchi organlarning ko'rsatmalariga rioya qilmaslik;

- tabiatni muhofaza qilish obyektlari va muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning huquqiy rejimini buzish;

- atrof-muhitga zararli ta'sirlarni hisobga olish qoidalarini buzish;

- saqlash vaqtida ekologik talablarni buzish,

- atrof-muhitga zararli ta'sirlarni hisobga olish qoidalarini buzish;

- chiqindilarni, kimyoviy moddalarni, shuningdek radioaktiv va zararli kimyoviy moddalarni saqlash, tashish, ulardan foydalanish, zararsizlantirish va utilizatsiya qilishda ekologik talablarni buzish;

- atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat nazorati va nazoratini amalga oshiruvchi mansabdor shaxslarning ob'ektlarga borishiga, jismoniy shaxslar va jamoat tashkilotlarining o'z huquq va majburiyatlarini amalga oshirishiga yo'l qo'ymaslik;

- tabiiy muhitning holati va uning resurslaridan foydalanish to'g'risida o'z vaqtida va ishonchli ma'lumotlarni taqdim etishdan bosh tortish.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Atrof-muhitga zarar yetkazgan korxona, muassasa, tashkilot va fuqarolar ko'rilgan zarar, jumladan yo'qotilgan foyda uchun ham O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq javobgar bo'lib, ularning o'rnini qoplashlari shart. Shuningdek, ular tomonidan tabiatdan noo'rin foydalanish, ifloslantiruvchi moddalarni me'yoridan ortiq va nazoratsiz chiqarish, chiqindilarni tashlash yoki ko'mish uchun soliq undiriladi.

Bunday huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash va barham berish maqsadida maxsus vakolatli davlat organlari hamda mahalliy hokimiyatlar ekologik nazoratni amalga oshirish huquqiga ega. Ularning asosiy vazifalariga jismoniy va yuridik shaxslarning atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha qonun talablariga rioya etishini tekshirish hamda davlat va boshqa me'yoriy hujjatlarning bajarilishini nazorat qilish kiradi.

Jazoni ijro etish muassasalarida ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish ishlarini samarali yo'lga qo'yish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin:

1. Ta'lim dasturlarini ishlab chiqish. Ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish uchun maxsus ta'lim dasturlari tayyorlash. Bu dasturlar ekologiya, huquq, va ularning o'zaro aloqalarini o'z ichiga olishi kerak.

2. Seminarlar va treninglar o'tkazish. Jazoni ijro etish muassasalarida xodimlar va mahkumlar uchun muntazam seminarlar va treninglar tashkil etish. Bu tadbirlar ekologik huquq, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish masalalariga bag'ishlangan bo'lishi kerak.

3. O'qituvchilar va mutaxassislarni jalb qilish. Ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish uchun malakali o'qituvchilar va mutaxassislarni jalb qilish. Ular o'z bilimlarini va tajribalarini boshqalar bilan baham ko'rishi mumkin.

4. Axborot materiallarini tayyorlash. Ekologik-huquqiy masalalar bo'yicha axborot materiallari, broshyuralar va qo'llanmalarni tayyorlash va tarqatish. Bu materiallar mahkumlar va xodimlarga tushunarli va qulay bo'lishi kerak.

5. Amaliy mashg'ulotlar o'tkazish. Ekologik masalalar bo'yicha amaliy mashg'ulotlar tashkil etish, masalan, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha loyihalarda ishtirok etish.

6. Tashqi tashkilotlar bilan hamkorlik. Ekologik huquq bo'yicha tajribaga ega bo'lgan tashkilotlar bilan hamkorlik o'rnatish. Bu orqali bilim almashinuvi va yangi g'oyalarni joriy etish mumkin.

7. Monitoring va baholash. O'tkazilgan tadbirlarning samaradorligini baholash va monitoring qilish. Bu orqali kelajakda takomillashtirish uchun zarur choralarni ko'rish mumkin.

Ushbu chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali jazoni ijro etish muassasalarida ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish ishlarini samarali yo'lga qo'yish mumkin.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida maxsus elektron qo'llanmalar, interaktiv treninglar va ekologik-huquqiy viktorinalar tashkil etish mahkumlarning bilim olishga qiziqishini oshiradi.

Xulosa

Jazoni ijro etish muassasalarida ekologik-huquqiy bilimlarni oshirish ishlari nafaqat mahkumlarning huquqiy ongini shakllantirish, balki ularni jamiyatga qaytganidan so'ng ham ekologik mas'uliyatli shaxs sifatida faoliyat yuritishga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ekologik-huquqiy targ'ibot ishlarini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etish, davlat va jamoat tashkilotlari hamkorligini kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. “Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – Toshkent, 2016.
3. Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. G'ofurov, U. Ekologik huquq asoslari. – Toshkent: TDYuU nashriyoti, 2021.
5. Xolmirzayev, M. Jazoni ijro etish muassasalarida tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish. – Toshkent: Huquq, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi
7. O'zbekiston Respublikasining 27.12.2013 yildagi 363-son “Ekologik nazorat to'g'risida”gi Qonuni;
8. O'zbekiston Respublikasining 25.05.2000 yildagi 73-II-sonli «Ekologik ekspertiza to'g'risida»gi Qonuni;